WIKIPÉDIA

Pfalzi nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **pfalzi nyelv**et más néven **pfalzi német nyelv**et (pfalziul *Pälzischi Sprooch*, németül *Pfälzische Sprache*) Németországban, Rajna-vidék–Pfalz tartományban beszélik mintegy egymillióan. A németek nem tekintik külön nyelvnek és hivatalos a pfalzi nyelv *pfalzi dialektusok*-ként szerepel *(Pfälzische Dialekte),* leggyakoribb érvként felhozva, hogy több nyelvjárásból tevődik össze, így nem homogén, mindez persze nem egy nyelvet jellemez. Ezenkívül a pfalzi, ha nem is hivatalos, de más területeken egy magas kvalitással képviselteti magát és többen előszeretettel használják különféleképp, egyebek mellett a tartományban nagyon sok jelző táblán, üzlet tábláján van pfalzi nyelvű felirat, nem is beszélve az irodalomról, zenéről, néhány televíziós kísérletről és a rádióról. Külön pfalzi nyelvű wikipédia is létezik.

A pfalzi magába foglalja a Rajna-menti frank dialektusokat és a lotaringiait is, utóbbi esetében többen szeretnek *lotaringiai nyelv*-ről beszélni. A pfalzi rokonságot mutat bizonyos tekintetben az erdélyi szász nyelvvel, egyik nyelvjáráscsoportja ugyanis a Mosel folyó mentén beszélt frank dialektus. Az erdélyi szászok ősei részben a Mosel vidékéről települtek le.

Tartalomjegyzék

Nyelvjárásai

Két alapvető csoportba sorolhatóak a pfalzi nyelvjárások: nyugat-pfalzi és belső-pfalzi. A nyelvjárásokat a különféle izoglossziák alapján lehet elkülöníteni:

- A moselfranki nyelvjárásban a *das* névelő *dat.*
- A hesseni nyelvjárásban a *fest* (tömör) melléknév *fescht*
- A dél- és kelet-frank nyelvjárásokban *apfel* (alma) és *pfund* (font mértékegység) *appel* és *pund*
- A lotaringiaiban a *haus* (ház) *hus* alakú

A nyugati és belső csoport között nagy különbségek vannak, de a határ menti nyelvjárások rendszerint megértik egymást a nyelvjárási kontinuumnak köszönhetően. A két csoport között a nyelvészet Bad Dürkheim és Kaiserslautern között húzza meg a határvonalat. Mindenütt a saját nyelvjárásukat alkalmazzák az emberek és nagy hagyománya van a már fent is említett tábláknak: mindenki pfalzi nyelven nevezi saját boltját.

A pfalzi nyelvterület a Saar-vidéken is jelen van, illetve Franciaországban. Elzászban is akadnak pfalzi beszélők, ahol már a frank dialektusoktól elkülönülő, az alemann csoporthoz sorolható elzászi nyelv használatos. A nyugat-pfalzi nyelvjárásban a participium a múltidejű igéknél keményen hangzik, mivel a magánhangzó szinte eltűnik a végén *(gebroch).* A belső-pfalziban viszont az igén belül esik ki a magánhangzó, a végén megmarad *(gbroche).*

A 18.-19. században az Amerikába kivándorló németek közül sokan megőrizték a nyelvüket, különösen igaz az amishokra, a pennsylvaniai németekre, akik nyelve pfalzi származék. Az Alsó-Rajna mentén, Svájcban is akadnak pfalzi szigetek. A török kiűzését követően Magyarországon nagyszámú német telepedett le a Duna mentén, akiket dunai sváboknak neveztek. Nyelvjárásuk szintén pfalzi jellegű, szórványban élnek még Horvátországban és Szerbiában.

Nyelvtani jellemzők

Egyik példaként a *haben* igen ragozása a következőképp zajlik…

- A nyugat pfalziban: *ich hann, du haschd, er hadd; mir hann, ihr hann, die hann.* Az infinitív a *hann.*
- A belső pfalziban: *ich hab, du hoschd, er hod; mir hänn, ihr hänn, die hänn.* Infinitív alak a *hawwe.*
- A nyugat-pfalzi északi alnyelvjárásban *hunn* infinitívvel kell számolni: *ich hunn, du hoschd, er hod; mir hunn, ihr hunn, die hunn.*

Névmásai a következők:

- Hangsúlyos
  - **Egyes szám**
  - isch, mir, misch
  - du, dir, disch
  - der, dem, den / die, derre, die / des, dem, des
  - **Többes szám**
  - mir, uns, uns
  - ihr, eisch, eisch
  - die, denne, die
- Hangsúlytalan
  - **Egyes szám**
  - isch, ma, misch
  - d, da, disch
  - a, em, en / se, re, se / s, em, s
  - **Többes szám**
  - ma, uns, uns
  - da, eisch, eisch
  - se, ne, se

A pfalzi nyelv helyzete

A pfalzi nyelv használata széles körben terjed ki ma is, érinti ez a politikai és közigazgatási területet, ahol bár az írott szövegek német irodalmi nyelven vannak, de a verbális eszmecsere pfalziul történik. A tartományi vezetés politikusai felszólalásaikban pfalziul szólalnak fel a lakosság előtt, a hivatalokban a hivatalos ügyek intézésekor, sőt bírósági tárgyalásakor is rendszerint pfalziul beszélnek egymással az emberek. A gyerekek az iskolákban német nyelvet tanulnak, személyes beszélgetéseikben és tanárokkal folytatott beszélgetésekkor is többnyire pfalzi nyelvet használnak.

Mindez köszönhető, hogy a pfalzi nyelvet korábban olyan aktívan használta több terület is, az egyháztól kezdve az irodalmárokig, politikusokig és szerves része a pfalzi népi hagyományoknak, amelynek révén igen magas szintű kultúrája volt a pfalzinak. Helmut Kohlra jellemző volt, hogy erősen pfalzi akcentussal beszélte a német nyelvet, ami miatt sokan megmosolyogták a kancellárt.

A pfalzi költészet

A pfalzi költészet és próza kiemelkedően szép és becses az európai irodalomban. Több szerzője is igen híres manapság. Az alkotók nyelve képezte a pfalzi irodalmi nyelvet, de mindig törekedtek megőrizni saját nyelvjárásukat, ezért az írott nyelv nem tudott egységesedni, hogy homogén nyelvvé alakulhasson. Ez nehézséget okozott a pfalziaknak, hogy a más-más alkotók műveit is élvezhessék. Bockenheimer, Dannstadtban, Gonbachban és Wallhalbenben költészeti versenyeket rendeznek pfalzi nyelven, ahol a szerzők törekszenek, hogy a pfalzit (elsősorban mindenki saját nyelvjárását) minél nagyobb magasságokba helyezzék a szépirodalom magaslatain. Dannstadtban 2001-ben már drámákat is mutattak be.

A pfalzi szépirodalom kialakulása a 19. század második felén indul, egész addig a folklór, vagy az egyház használta. A legismertebb műve a pfalzi nyelvű irodalomnak Paul Münch *A pfalzi világtörténet* 1909-ből, amely humoros verses eposz. A következő évtizedekben Arno Reinfrank, Michael Bauer, Albert H. Keil, Walter Landin és Bruno Hain munkái révén formálódott ki a pfalzi szépirodalom.

Példaszöveg

A Miatyánk pfalzi nyelven (belső-pfalzi nyelvjárásban):

- *Unser Vadder im Himmel / Doin Nåme soll heilisch soi, / Doi Reisch soll kumme, / Des wu du willschd, soll bassiere / wie im Himmel, so aach uff de Erd / Unser däglisch Brod geb uns heid, un vergebb uns unser Schuld / genauso wie mer denne vergewwe, wo an uns schuldisch worre sin. / Un duh uns ned in Versuchung fihre, / sondern erlees uns vum Beese. / Weil dir es Reisch geheerd / un die Kraft / und die Herrlischkeid / in Ewischkeid. / Aamen.*

Irodalom

- Rudolf Post: Pfälzisch. Einführung in eine Sprachlandschaft. 2., aktualisierte und erweiterte Auflage. Pfälzische Verlagsanstalt, Landau/Pfalz 1992, ISBN 3-87629-183-6.
- Rudolf Post: Kleines Pfälzisches Wörterbuch. Edition Tintenfaß, Neckarsteinach 2000, ISBN 3-937467-05-X.
- Michael Konrad: Saach blooß. Geheimnisse des Pfälzischen. Rheinpfalz Verlag, Ludwigshafen 2006, ISBN 3-937752-02-1.
- Michael Konrad: Saach blooß 2. Noch mehr Geheimnisse des Pfälzischen. Rheinpfalz Verlag, Ludwigshafen 2007, ISBN 978-3-937752-03-7.
- Michael Konrad: Saach blooß 3. Neue Geheimnisse des Pfälzischen. Rheinpfalz Verlag, Ludwigshafen 2009, ISBN 978-3-937752-09-9.